

מרים הרים

"אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד" (ברכות ח'.)

אייר תשפ"ב

הלכות ספירת העומר

גליון 468

ההלכות נערכו ע"י הרב יהודה אריה הלוי דינר שליט"א – רב ביהכ"נ צא"י "דברי שיר" ב"ב

לע"נ מרן שר התורה

רבינו שמריהו יוסף חיים קניבסקי זצוקללה

נלב"ע, ט"ו אדר שני, תשפ"ב

זמן ספירה

לכתחילה יש להתפלל ערבית מיד כשהגיע הזמן ולא לאחר, כדי שיספור העומר בתחילת הלילה ויש בזה "תמימות" (משנ"ב ס"ק ב'). אולם אם יש לו מניין קבוע בשעה מאוחרת, כגון אחרי הלימוד וכו', אין להקדים לספור קודם ערבית ביחידות, וכן אין צורך להקדים להתפלל ערבית מקודם, אלא יכול להתפלל בזמנו הקבוע ("אגרות משה" או"ח ח"ד סי' צ"ט, הגרי"ש אלישיב זצ"ל, "שבט הלוי" ח"ו סי' נ"א).

אכילה לפני ספירת העומר

אסור לאכול פת או מזונות קודם ספירת העומר אבל טעימה מותר, והאיסור הוא מצאת הכוכבים ולא מבין השמשות (שו"ע סי' תפ"ט ס"ד, ומשנ"ב ס"ק כ"ג, ושעה"צ ס"ק כ"ט). וכן אסור חצי שעה קודם, וכמבואר לענין מעריב (שו"ע סי' רל"ה, משנ"ב סי' תפ"ט ס"ק כ"ג), והיינו משקיעת החמה שזה חצי שעה קודם צאת הכוכבים בארץ ישראל, ואין צורך להחמיר כחצי שעה לפני שקיעת החמה (הגרי"ש אלישיב זצ"ל).

התחיל לאכול ונזכר שלא ספר

אם התחיל לאכול תוך חצי שעה לפני צאת הכוכבים בלי שומר, יש להפסיק מלאכול ולספור, אע"ג דק"י"ל שבמצוה דרבנן אי"צ להפסיק באמצע אפילו התחיל באיסור מ"מ כיון שאין בו טורח כלל, לכתחילה חוששין לסוברים שספירה בזה"ז מדאורייתא, ולכן יפסיק באמצע, אבל אם התחיל לאכול קודם החצי שעה יגמור האכילה ויספור אח"כ (רמ"א שם ומשנ"ב ס"ק כ"ה).

השומר שמוטר לסמוך לכתחילה

אם יש לו שומר, היינו שביקש מחברו להזכירו אח"כ לספור, מותר להתחיל לאכול אפילו כבר הגיע הזמן לספור, דהיינו צאת הכוכבים (ע"י משנ"ב סי' רל"ה ס"ק י"ח, שכי"כ לענין מעריב). אבל אם אין לו שומר פרטי רק סומך על שומר כללי, דהיינו במקום שהמנהג שהשמש קורא לספור ספירה, יכול לסמוך על זה לענין התחלת אכילה בתוך בין השמשות (משנ"ב סי' תפ"ט ס"ק כ"ג). אבל לאחר צאת הכוכבים אין לסמוך רק על שומר פרטי ("חוט שני" שבת ח"ד עמ' שע"ו, ומיושב בזה הסתירה לדברי המשנ"ב סי' רל"ה ס"ק י"ח).

ספירה עם הציבור

אלה הגיע מאוחר למעריב והתפלל שמו"ע עם הציבור (ע"מ לומר ק"ש וברכותיה אח"כ), ועכשיו הציבור אומרים ספירת העומר, האם יש לספור עמם?

יסוד השאלה הוא, דהטעם דסופרים לאחר מעריב, משום תדיר ושאינו תדיר - תדיר קודם, ועוד ק"ש שהוא דאורייתא קודמת לספירת העומר (שהוא מדרבנן לרוב הפוסקים), וכמבואר ב"ביאור הלכה" (ריש סי' תפ"ט). אי"כ בנד"ד כיון שעדיין לא קרא ק"ש, לפי שני הטעמים הנ"ל היו צריכים קודם לומר ק"ש וברכותיה, ואח"כ לספור העומר.

תשובה: הורה בזה מרן ה"חזון איש" זצ"ל שיספור עם הציבור משום מעלת ברוב עם, ועוד מכיון שאם יחכה לספור לבד לאחר שאמר ק"ש וברכותיה, עלול לשכוח לספור, ולכן יש לספור מיד ויאמר אח"כ ק"ש וברכותיה.

"הנני מוכן"

יש נוהגים לומר קודם הספירה "הנני מוכן וכו' כמו שכתוב בתורה... יש נמנעים לומר כן היות שדעת רוב הפוסקים שמצוות ספירת העומר בזה"ז הוא רק דרבנן. וכתב הרמב"ם (הל' מריס פ"ב הי"ט) האומר על איסור דרבנן שהוא איסור מן התורה עובר באיסור "בל תוסיף" ע"י שם, ועדיף לומר "הנני מוכן... וכתוב בתורה... (ש"ת "דברי יציב" לאדמו"ר מקלוזנבורג זצ"ל והגרי"ש אלישיב זצ"ל).

אולם מנהג העולם שאין חוששים לזה משום שעיקר הכוונה "מצות עשה" לשם קיום מצוה, וגם בדרבנן שייך לומר כן. והא דאומרים "כמו שכתוב בתורה", ר"ל חכמים תקנו מצוה זו כעין מש"כ בתורה, משום זכר למקדש (הגרש"ז אויערבך זצ"ל בספר "הליכות שלמה").

וע"י "ביכורי יעקב" (סי' תרנ"ח סוס"ק א') שפליגי הראשונים אם בירושלים בזה"ז יש מצוה דאורייתא של לולב, ולכן מי שגר שם צריך לכוון או לשם דאורייתא או דרבנן, דלפי הרמב"ם אם מכוון למצוה דרבנן הרי עובר ביבל תגרע' אלא יכוון בכונת ספק ומסיים שם: "בודאי חכמי ירושלים אין צריכים לי ולהוראתי מכ"מ הנלעני"ד כתבתי להלכה" ע"י שם.

אמירת "הנני מוכן" בזמן שהציבור התחילו לספור

הנוהג לומר "הנני מוכן וגו' ", אפילו אם עיי"ז יתאחר קצת לאחר ספירתם של הציבור, עדיין יש מעלה של הספירה בציבור, דסו"ס הוי באותו מעמד ("הליכות שלמה" סי' ט"ו-י"ט). ומה"ט גם הש"י שמברך קודם, ג"כ נחשב שמברך ברוב עם.

"היום וכו' לעומר"

"י"א היום יום וכו' "בעומר" כנוסח השו"ע ("מעשה רב" להגר"א), וי"א "לעומר" (משנ"ב סי' תפ"ט ס"ק ח') בשם רוב הפוסקים וכ"ה עפ"י האר"י ז"ל). וכל אחד יעשה כמנהגו, כיון דבלא"ה תיבה זו לא מעכבת, ומן הדין יוצאים אף אם אומרים "היום יום פלוני" בלבד (ע"י משנ"ב שם ס"ק כ"א).

נשים במצות ספירת העומר

נשים פטורות מספירת העומר, כיון שהוא מ"ע שהזמן גרמא. וכתב המשנ"ב (סי' תפ"ט ס"ק ג') שאפילו לפי מנהג האשכנזים שנשים רשאיות לברך על מ"ע שהזמן גרמא, בכל זאת על ספירת העומר לא יברכו, כיון שהן בודאי יטעו יום אחד וישכחו מלברך. אולם אשה שמדקדקת במעשיה, ויודעת בעצמה שלא תשכח, יכולה לברך על ספירת העומר, ומן הראוי שתעשה סימנים בביתה לזכור לספור בכל לילה ("ארחות רבינו" ח"ב עמ' צ"ד, וספר "הל' חג בחגי" בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל), ואמר לי אאמו"ר זצ"ל שכן נהגו במדינות אשכנז.

אילם בספירת העומר

אילם חייב במצוות, והוי פיקח לכל דבר (ב"י סי' נ"ה ד"ה מצאתי כתוב), לכן יבקש מאחר להוציאו. ולפי הפוסקים דלא שייך שומע כעונה בספירת העומר (ע"י משנ"ב סי' תפ"ט ס"ק ה') שמא ממי"ג פטור, כיון שלא יכול לקיימו, ואולי עכ"פ יספור ע"י כתיבה מדין כתיבה כדיבור (ע"י שו"ת רע"א סי' כ"ט ול', וב"שערי תשובה" שם ס"ק ו').

מי שלא מבין את הספירה האם יכול לברך?

אלה בשכונתי גר עולה חדש, ואני מלמדו להתפלל ולברך לפני האוכל ולפני קיום המצוות, האם עלי ללמדו גם לספור ספירת העומר בברכה?

תשובה: מצות ספירת העומר שונה מכל שאר המצוות הנעשות ע"י דיבור, כגון: קידוש, תפילה והבדלה. שבשאר המצוות, אפילו מי שאינו מבין כלל את פירוש המילים יכול להתפלל ולקדש (ע"י שו"ע או"ח סי' קצ"ג ס"א, משנ"ב סי' ה' ושעה"צ ס"ק ג'), כי סוף סוף הוא אומר את הברכה. מה שאין כן בספירת העומר, שהמצוה היא למנות הימים, אי"כ אין די באמירת הספירה אלא צריך להבין מה שאומרים כדי שיחשב סופר, וכמו שכתב המשנ"ב (סי' תפ"ט ס"ק ג') בשם "שולחן שלמה". שנשים שאינן יודעות פירוש המילים אינן יכולות לספור. והטעם מפני שישוד מצוות ספירת העומר הוא למנות את היום, ומי שאינו יודע מה הוא אומר הרי אין הוא מונה כלל (וכ"כ המשנ"ב שם ס"ק ה', ושעה"צ ס"ק ו').

מסופק איזה יום

כעין זה מצינו לגבי מי שנמצא בדרך ואינו יודע את יום הספירה, ואומר: "היום או שמונה ימים או תשעה". דנו האחרונים האם יכול לברך על ספירה זו כיוון שממה נפשך יאמר את הספירה הנכונה, או שעל ספירת ספק אין מברכין?

וכתב בספר "דבר אברהם" (ח"א סי' ל"ד) שכיוון שישוד מצוות ספירת העומר הוא לספור ולמנות את אותו היום, אם כן, מי שמסופק איזה מנין היום, אין זו ספירה כלל.

ספירה בלב

אם ספר בלבו לא יצא, שאין זה נחשב לספירה, ויחזור ויספור בברכה. אולם אם ספר בכתיבה יחזור ויספור בלי ברכה (ע"י שו"ת רע"א תשי"כ ול', ו"שערי תשובה" סי' תפ"ט ס"ק ו').

בית הוראה ע"י ביהכ"נ "דברי שיר", רח" זכריה 4, בני ברק. פתוח בימות השבוע (א' - ה') :

אח"צ, בין השעות 13:45 - 14:15. טל': 03-6194741

את לשמור על קדושת התליון

ספירה דרך שאלה

◀ מי ששאל חברו "היום כך וכך" וענה לו "הן" ולא התכוון לצאת, יכול לחזור ולספור בברכה דרך שאלה, דאין זה ספירה ("כף החיים" סי' תפ"ט ס"ק ס"א).

עד מתי אפשר לחזור על הספירה

◀ בירך על הספירה וספר בטעות של יום אחר, כל זמן שהוא עדיין באמצע הספירה ונזכר שטעה, או אפילו גמר לספור והוא עדיין תוכי"ד מהספירה, אפשר לספור את הספירה הנכונה על סמך הברכה הראשונה, אבל אם כבר עבר שיעור כד"ד, כבר נתבטלה ברכה ראשונה וצריך לחזור ולברך פעם שנייה.

ספר וחזר בו תוכי"ד

◀ מי שספר, וחשב שטעה ומיד תוכי"ד חזר וספר מספר אחר, ונדע לו שהספירה הראשונה היתה נכונה, יצא ידי חובתו, משום דתוכי"ד זה רק כדי לתקן דבריו ולא לקלקל (וכמו שמשמע במשנ"ב סי' מ"ו ס"ק כ', הגר"ש"ז אויערבך זצ"ל, והגר"ש אלישיב זצ"ל, ועי' "דעת תורה" סי' קי"ד בהג"ה שדן בזה ומביא דברי הרמב"ן שמפי' שזה גופא ספיקת הגמ' ברכות י"ב).

ועוד, מכיון שהתגלה לו שחזר בו בטעות, נמצא שהתבטל חזרתו ונשארה הספירה הראשונה (הגר"ש"ז אויערבך זצ"ל).

ועדיין יש להסתפק היכא שאלוהו ביום החמישי כמה הספירה היום, ואמר "היום הוא חמישה ימים", ומיד נזכר שעדיין לא ספר, והוסיף "ועוד עשרים יום", האם כיון שאמר מספר חמישה כבר יצא, או שמא כיון שתוכי"ד הוסיף עוד עשרים התבטלה הספירה הראשונה, דכאילו אמר עשרים וחמישה יום, והדעת יותר נוטה שכבר יצא מיד ולא יכול לבטלו (הגרא"ל שטינמן זצ"ל, והגר"ש קרליץ זצ"ל).

הנוסע מעבר "קו התאריך"

◀ מי שספר עשרה ימים, ונסע אל מעבר "קו התאריך", ושם צריכים לספור עשרה ימים, אין צריך לספור שוב אותו יום, מכיון שכבר ספר מאתמול ספירת יום זה, ולמחר ימשיך לספור כרגיל.

אבל אם בא לכיוון השני, ומחמת כן חיסר יום אחד, הרי זה כחיסר יום אחד וימשיך לספור בלי ברכה (הגר"ש אלישיב זצ"ל).

יום ראשון או יום אחרון

◀ האומר "היום יום ראשון בעומר" לא יצא, שאין במשמעותו אלא שזוהי התחלה של ספירת העומר, אבל אין בזה מספר ("ארחות רבינו" ח"ב עמ' צ"ד, בשם ה"חזון איש" זצ"ל).

ש"ץ שטעה והציבור צעקו את המספר

◀ שאלה: מעשה בש"ץ שספר ספירת העומר בקול, וטעה ואמר את המספר של אתמול, וכמה מהציבור צעקו את המספר הנכון, האם הם יכולים עדיין לספור עם ברכה?

תשובה: כתוב בשו"ע (סי' תפ"ט ס"ד) "מי ששאל אותו חברו בין השמשות כמה ימי הספירה בזה הלילה, יאמר לו אתמול היה כך וכך, שאם יאמר לו היום כך וכך, אינו יכול לחזור ולמנות בברכה", וכתב המשנ"ב (סי' כ"ז) שדוקא אם אמר "היום", אבל אם אמר המספר ולא אמר היום, לית לן בה עיי"ש. ולפי"ז אלו שרק צעקו המספר לחוד, עדיין יכולים לספור עם ברכה, אבל אלו שצעקו "היום כך וכך" לא יכולים לספור בברכה, היות שיש כאן ספק אם יצאו או לא (דאולי לא רצו לצאת בזה), ויבקשו מאחר להוציאם בברכה.

וכל זה בשבוע הראשון, שעדיין לא הגיעו לשבועות. אבל אם זה ימים שיש בהם גם שבועות, אפילו אמר "היום כך וכך" עדיין יכול לספור בברכה, אפילו באותו יום, דכיון שלא הזכיר השבועות, מוכח שאין בדעתו לצאת בזה (משנ"ב סי' תפ"ט כ"ב, ושעה"צ שם).

ספירת העומר באמצע קדיש

◀ שאלה: לאחר שמונה עשרה הש"ץ אמר קדיש "תתקבל" ובטעות כשהגיע ל"דאמרין בעלמא ואמרו אמן" הפסיק והתחיל ברכת ספירת העומר, מה עליו לעשות?

תשובה: יש לגמור את הברכה והספירה, ויאמר "עלינו", ולאחר מכן יאמר קדיש "תתקבל" (הגר"ח קניבסקי זצ"ל).

ספר ספירת העומר באמצע שמו"ע

◀ שאלה: באמצע "שמע קולנו" של ערבית שכח שהוא באמצע התפילה וספר עם הציבור (ואח"כ תפס שהוא באמצע שמו"ע והמשיך), ושוב לא ספר פעם נוספת, האם יצא יד"ח או לא?

תשובה: עשה שלא כדיון אבל בדיעבד יצא, ויכול למחרת להמשיך לספור עם ברכה (הגר"ח קניבסקי זצ"ל).

"הלילה הזה" בספירת העומר

◀ שאלה: בחוה"מ פסח בליל שני לעומר היה עסוק בענייני הגדה של פסח וכשנבא לספור ספירת העומר אמר "הלילה הזה שני ימים לעומר", האם יצא יד"ח או לא?

יסוד השאלה הוא, הרי כשאומר "היום" סופר בזה את כל המעלי"ע, משא"כ כשאומר "הלילה הזה" כאילו סופר רק הלילה לבד בלי היום, וא"כ שמא לא יצא יד"ח.

תשובה: מכיון שאצלנו הלילה והיום שלאחריו הוא אחד כמפורש בפסוק: "ויהי ערב ויהי בקר" זה נחשב שספר את כל המעלי"ע, ויצא (הגר"ש קרליץ זצ"ל).

עניית אמן באמצע הספירה

◀ שאלה: באמצע ספירת העומר, האם אפשר לענות 'אמן' על ברכת חברו או קדיש וכד'?

תשובה: כתב המשנ"ב (סי' תפ"ט ס"ק ט') שאם באמצע השבוע ספר ימים בלי שבועות נמי יצא, אבל ביומא דמשלים שבועות, אם ספר ימים לבד י"א שיצא וי"א שלא יצא (משנ"ב ס"ק ז' ושעה"צ שם).

ולפי"ז באמצע השבוע שכבר יצא בזה, מעיקר הדין יכול לענות אמן אבל ביומא דמשלים שבוע כיון שיש סוברים שבשבועות עדיין מעכב, א"כ הברכה היא גם על השבועות, ואין לענות 'אמן' עד שגמר לספור (הגר"ש קרליץ זצ"ל).

ילד שכח לספור

◀ שאלה: ילד שכח לספור יום אחד, האם לחנכו למחרת לספור עם ברכה?

יסוד השאלה הוא, כיון שמחנכים ילד איך לעשות כשהוא יגדל, ועיקר ספירתו אז הוא לספור עם ברכה, אולי צריך לחנכו לספור עם ברכה.

תשובה: כיון שעכשיו שכח יום אחד, יש לספור בלי ברכה, ואדרבה, מחנכו לדעת שאם לא ספר יום אחד הדין הוא שיספור בלי ברכה (הגר"ח קניבסקי זצ"ל).

נזכר שאתמול טעה בספירה

◀ שאלה: מי שנזכר בליל ז' לעומר שאתמול כשספרו עם הציבור ספר 'חמישה ימים' במקום שישה ימים, האם יכול לסמוך על מה שמע משליח הציבור שספר שישה ימים ולהמשיך לספור בברכה?

תשובה: בשו"ת "שואל ומשיב" מצדד כך שיכול לסמוך על מה שמע מהש"ץ, כי אגן שהדי שדעתו לצאת ידי"ח מהש"ץ, אם לא יספור כהוגן, אבל להלכה אי אפשר להקל בזה כי בספירת העומר צריך לספור את היום, ואם אינו יודע את המספר הנכון חסר במעשה ספירה, ולא שייך ע"ז ברירה שיתברר למפרע שספר טוב כי חסר בכל מהות הספירה (הגרא"ל שטינמן זצ"ל).

היום חמישה תפוחים

◀ שאלה: מי ששאלוהו כמה ימים לעומר היום, וענה היום חמישה "תפוחים", האם יכול לספור אח"כ בברכה או לא?

יסוד השאלה הוא, דמבואר במשנ"ב (סי' תפ"ט כ') שאם אמר "היום כך וכך" יצא, אפילו לא אמר "לעומר", ואפילו אם הוסיף מילת "תפוחים", ברור שכונתו הוא לפרש מספר העומר. ויש לדון שמא יצא זה ידי"ח ולא יכול שוב לספור בברכה.

תשובה: עיי' ט"ז שכבר העיר באומר לחברו היום כך לעומר, שהרי בעצם הוא לא רוצה לצאת כלל בזה רק לומר לחברו המספר, ומה"ת שיצא בזה, ומה"ת כתב השעה"צ (סי' כ"ח) שאם אמר הימים בלי השבועות כיון שמוכתא מילתא שאינו רוצה לצאת בזה בודאי הוא לא יצא. ולכן בנד"ד שאמר "תפוחים" אין לך גילוי דעת יותר מזה שאינו רוצה לצאת ידי ספירה, ובודאי יכול אח"כ לברך ולספור.

רגיל לשכוח לספור

◀ שאלה: בשלוש שנים אחרונות שכח באמצע הספירה לספור יום אחד ולכן המשיך בשאר הימים בלא ברכה, האם להתחיל השנה לספור עם ברכה?

תשובה: בוודאי יש להתחיל לספור עם ברכה, ולהיזהר ולחזק (ואולי גם לקנות) את עצמו בכל מיני השתדלויות (הגר"ש קרליץ זצ"ל), והא דכתב המשנ"ב (סי' תפ"ט ס"ק ג'), בשם ה"שולחן שלמה" ששנים לא יספרו ברכה משום דבודאי יטעו ביום אחד, עיי' שם, היינו החשש שיטכחו לספור יום אחד וימשיכו לספור אח"כ עם ברכה (וכמבואר בספר "שולחן שלמה"), אבל עצם הדבר שעד התם ספרו בברכה אין בזה חשש משום כך.

כלה אשכנזיה והחתן בן ספרד

◀ שאלה: בחורה אשכנזית ספרה כל יום ספירת העומר עם ברכה, בל"ג בעומר היא התחתנה עם בן ספרד, האם יכולה להמשיך לספור עם ברכה או שתמשיך בספירה בלי ברכה?

תשובה: יש סוברים שתמשיך לספור, אבל אסורה לברך דכיון שהיא נשואה עכשיו לבן ספרד שנהגים כשיטת השו"ע (סי' תפ"ט סעיף ו') שאשה לא מברכת על מצוות עשה שהזמן גרמא, ועיי' הנישואין היא חייבת לנהוג ככל מנהגי בעלה, לכן אסורה לברך (הגרא"ל שטינמן זצ"ל). ויש סוברים שאם הבעל מסכים, תמשיך לספור עם ברכה (שהגדר הוא שאשה משועבדת לבעלה לפי מנהגיו, ואם הוא מסכים שתמשיך עם ברכה יכולה לעשות כן, הגר"ח קניבסקי זצ"ל).

ש"ץ ששכח

◀ שאלה: ש"ץ שאינו יכול לברך מחמת ששכח יום אחד ומתבייש לבקש מאחר לברך, האם יכול לבקש מאחד מהציבור החייב בברכה שלא יברך והש"ץ יכוון להוציא?

תשובה: אינו יכול לעשות כן, דשמא הוא נחשב לאו בר חיובא, ביום שאינו יכול לספור לעצמו, וממילא אינו יכול להוציא את האחר ("שערי תשובה" סו"ס תפ"ט בשם פר"ח, ועיי' "אבני עזרי" ה"ל ברכות).

כרטיס ספירה לשבת הבאה

◀ בית כנסת שמתפללים שם רק בליל שבת ויש להם כרטיסים לספירת העומר, אסור להוציא כרטיס עבור שבת הבאה שיש בזה איסור בורר, והוי כבורר אוכל מפסולת לאחר זמן.